

KAPITTEL 6

Voldsutsatthet blant skeive med innvandrerbakgrunn

Elisabeth Stubberud

NTNU

Helga Eggebø

Nordlandsforskning

Abstract: This chapter analyses experiences of violence among queer immigrants in Norway. The aim of the chapter is to explore the various experiences of violence, and how vulnerability to violence is related to the wider patterns of discrimination and juridical, economic and social marginalisation. Based on an inductive analysis of interviews with 41 lesbian, gay, bisexual, trans and intersex people with immigrant backgrounds, we have identified four key themes: 1) Sexual abuse, 2) violence in relation to coming out as queer, 3) exposure to violence within Norwegian institutions dealing with immigration and integration, and 4) racism and violence. The experiences of violence that the participants talk about include violence from family members, acquaintances, strangers and representatives of public institutions. In order to understand queer immigrants' experiences of violence, it is necessary to focus on the interconnectedness of various forms of violence that take place in different arenas and in different relationships. Moreover, violence needs to be understood in connection to discrimination and marginalisation based on the status as immigrant and queer.

Keywords: violence, lgbtiq, queer, intersectionality, gender, sexual orientation

Introduksjon

Forskning og politikk på feltet for vold i nære relasjoner har historisk sett rettet søkelyset mot kjønn som den mest sentrale ulikhetsdimensjonen for å forstå og bekjempe vold. Men vold og voldsutsatthet er sentrale temaer også

Sitering av denne artikkelen: Stubberud, E. & Eggebø, H. (2020). Voldsutsatthet blant skeive med innvandrerbakgrunn. I A. Bredal, H. Eggebø & A. M. A. Eriksen (Red.), *Vold i nære relasjoner i et mangfoldig Norge* (Kap. 6, s. 107–125). Oslo: Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.99.ch6>
Lisens: CC BY-NC-ND 4.0.

innenfor forskning på levekår blant ulike minoritetsgrupper i befolkningen. Ulikhetsdimensjoner som klasse, etnisitet, funksjonsevne og seksuell orientering har fått økt oppmerksomhet innenfor forskning og politikk på voldsfeltet. Levekårsforskningen viser at samer (se kapittel 7 i denne boken, Eriksen, 2020), personer med nedsatt funksjonsevne, personer med innvandrerbakgrunn og skeive utsettes for til dels mer og andre former for vold enn befolkningen ellers. Vold i nære relasjoner i innvandrerbefolkningen – og da særlig såkalt æresrelatert vold – har stått høyt på den politiske dagsordenen de siste tiårene (Bredal, 2014). Når det gjelder den skeive befolkningen, har det derimot vært lite oppmerksomhet på partnervold, og kunnskapen om seksuell orientering og kjønnsidentitet synes å være begrenset i hjelpeapparatet. Samtidig som vi vet at det å tilhøre ulike minoriteter kan bidra til økt utsatthet, inkluderer ikke den representative befolkningsundersøkelsen *Vold og voldtekt i Norge* (Thoresen & Hjemdal, 2014) analyser av forskjeller i utsatthet knyttet til verken innvandrerbakgrunn, etnisitet, seksuell orientering eller funksjonsevne.

I løpet av de siste tiårene har begrepet «interseksjonalitet» spilt en sentral rolle i forskning på likestilling og diskriminering som en metafor for hvordan ulike former for makt og marginalisering samvirker. Kimberlé Crenshaw (1989) krediteres gjerne som opphavskvinnen til begrepet, og hun har oppfordret til å studere erfaringene og behovene til de av oss som tilhører flere minoritetsgrupper, og som derfor risikerer å bli utsatt for flere ulike former for diskriminering og marginalisering. Dette kapitlet skriver seg inn i tradisjonen etter Crenshaw og undersøker voldsutsatthet blant skeive – det vil si lesbiske, homofile, bifile, transpersoner og interkjønnpersoner – med innvandrerbakgrunn i Norge.¹ Analysene er basert på dybdeintervjuer med 41 skeive mellom 16 og 61 år med innvandrerbakgrunn, gjennomført i forbindelse med en studie av levekår blant skeive i denne befolkningsgruppen (Eggebø, Stubberud & Karlstrøm, 2018).

1 «Lhbtis», «lhb», «lhbt», «lhbtq» eller «skeiv» brukes gjerne som samlebetegnelser for personer som på ulike måter kan sies å bryte med hetero- eller cisnormen, det vil si antakelsen om at mennesker utvetydig kan kategoriseres som enten menn eller kvinner, og at de tiltrekkes av det andre kjønn. I denne artikkelen benyttes samlebetegnelsen «skeiv» med unntak av der hvor vi refererer til andre studier og de spesifikke betegnelsene og gruppene som inngår. Når det gjelder begrepet innvandrerbakgrunn, bruker vi i denne artikkelen «person med innvandrerbakgrunn» som en samlebetegnelse for innvandrere og deres etterkommere.

I dette kapitlet gjør vi en grundigere analyse av de dataene som omhandler vold.

Formålet med kapitlet er å undersøke bredden i informantenes erfaringer med og frykt for vold, og spørsmålet vi søker å besvare, er: Hvilke former for vold forteller skeive med innvandrerbakgrunn om, og hvordan samvirker voldserfaringer og frykt med strukturell diskriminering og juridisk, økonomisk og sosial marginalisering? Vi anlegger en bred forståelse av vold som inkluderer fysisk vold, seksuell vold, latent vold og trusler om vold samt psykologisk vold. Voldserfaringene inkluderer vold fra fremmede, vold i nære relasjoner og statlig maktutøvelse som kan ta voldelige former. Vi vil vise hvordan ulike former for vold og vold i ulike relasjoner kan henge sammen, og at det er flytende grenser mellom det som tradisjonelt forstås som vold innenfor forsknings- og praksisfeltet, og diskriminering og hatkriminalitet. I analysen av datamaterialet har vi identifisert fire overordnede temaer som organiserer teksten: 1) seksuelle overgrep, 2) voldsutsatthet og åpenhet om seksuell orientering og kjønnsidentitet, 3) voldsutsatthet i innvandrings- og integreringsinstitusjoner og 4) rasisme og vold. Først i kapitlet presenterer vi nøkkelfunn fra levekårsforskningen om henholdsvis skeive og personer med innvandrerbakgrunn. Deretter beskriver vi metode, herunder datainnsamling, utvalg og analysestrategier. Videre presenterer vi analysene i artikkelen organisert etter de fire ovennevnte temaene. I kapitlets siste del diskuterer vi hvilke implikasjoner studien har for videre forskning.

Voldsutsatthet blant skeive og personer med innvandrerbakgrunn

Vold og voldsutsatthet er et sentralt tema i forskningen på skeives levekår (Anderssen & Malterud, 2013; van der Ros, 2013). Noen tidligere undersøkelser har vist at lesbiske, homofile og bifile er mer utsatt for vold enn andre (Hegna, Kristiansen & Moseng, 1999; Stefansen, Hegna, Valset, von Soest & Mossige, 2009). Den representative studien *Seksuell orientering og levekår* (Anderssen & Malterud, 2013) undersøkte levekår blant lesbiske, homofile og bifile sammenliknet med heterofile. Resultatene viste ingen statistisk signifikante forskjeller mellom voldsutsatthet

hos lesbiske, homofile og heterofile, men bifile kvinner rapporterte om noe høyere forekomst av vold. Blant de voldsutsatte respondentene var det flest som hadde blitt utsatt for vold fra en ukjent person. Blant bifile menn, heterofile og bifile kvinner rapporterte nær én av tre av de voldsutsatte om partnervold (Anderssen & Malterud, 2013, s. 100–104).

Ut over dette vet vi lite om skeives utsatthet for vold i nære relasjoner i norsk sammenheng (Fjær, Gundersen & Mossige, 2013, s. 7). I en omfattende britisk studie av vold i nære relasjoner blant likekjønnspar (Donovan & Hester, 2014) argumenterer forfatterne for nødvendigheten av å forstå hvordan heteronormativitet² og homofobi påvirker hvordan volden oppleves, og hvilke muligheter man har til å få hjelp. De fant at skeive som utsettes for vold, gjennomgående har lavere tillit til hjelpeapparatet enn heterofile voldsutsatte. Den vanlige oppfatningen av vold i nære relasjoner – som fysisk vold utøvd av menn mot kvinner i heterofile parforhold – gjør det vanskelig for både de utsatte og hjelpeapparatet å gjenkjenne vold som forekommer i likekjønnsrelasjoner. Utsattes eventuelle frykt for åpenhet om seksuell orientering og kjønnsidentitet – og den homofobien og stigmatiseringen åpenhet kan innebære – kan dessuten fungere som et maktmiddel for overgriperen og en måte å utøve kontroll på (Donovan & Hester, 2014; Fjær, Gundersen & Mossige, 2013, s. 64).

Innvandrerbefolkningen er noe mer utsatt for vold enn befolkningen ellers. En levekårsundersøkelse blant innvandrere viste at særlig unge mellom 16 og 24 år hadde vært utsatt for vold og trusler (Egge-Hoveid, 2017). Dette gjaldt 12,8 prosent, mot 7,2 prosent av de unge i majoritetsbefolkningen. Innvandrerkvinner er mer utsatt for vold enn både innvandrermenn og kvinner i befolkningen ellers. Vold i nære relasjoner blant innvandrerbefolkningen rammes gjerne inn som «æresrelatert vold», og denne formen for vold har fått mye oppmerksomhet i Norge de siste tiårene, både i den offentlige debatten, i politikken, i hjelpeapparatet og i

2 Heteronormativitet beskriver hvordan heteroseksualitet og ciskjønn – altså det kjønn man ble tildelt ved fødselen, og som mange fortsetter å identifisere seg som videre i livet – blir kulturelt produsert som «tilsynelatende stabile og universelle trekk ved menneskelig erfaring, og hensikten med begrepet er å eksponere denne prosessen» (Svendsen, Stubberud & Djupedal, 2018, s. 165; se også Butler, 1990).

forskning (se kapittel 1, Bredal, Eggebø & Eriksen, 2020). Skeives erfaringer er i liten grad belyst i disse studiene.

Innvandrerbefolkningen er en mangfoldig gruppe hvor noen er i en mer sårbar situasjon enn andre, for eksempel asylsøkere bosatt på mottak. En rapport som undersøker forekomsten av vold på asylmottak, peker på ulike momenter som kan bidra til å forklare voldshendelser, blant annet traumeerfaringer, psykiske helseproblemer, mangel på meningsfylte aktiviteter, usikker oppholdsstatus, trangboddhet og økonomisk marginalisering (Thorbjørnsrud, Staalesen, Rokkan & Hammerlin, 2014). I rapporten gis ikke informasjon om relasjon mellom offer og utøver. Det er verdt å bemerke at det i en institusjonell sammenheng ikke nødvendigvis er et klart skille mellom «nære relasjoner» og «fremmede», ettersom man bor nært på personer man ikke er i familie med eller har noen tidligere relasjon til. Her er det paralleller til personer med nedsatt funksjonsevne som utsettes for vold på institusjon (Olsvik, 2010).

Blant skeive med innvandrerbakgrunn dokumenterer tidligere forskning et bredt spekter av voldserfaringer, blant annet seksuell vold, vold utøvd av familien og hatkriminalitet (Elgvin, Bue & Grønningsæter, 2014; Eggebø, Stubberud & Karlstrøm, 2018; Følner, Dehlholm & Christiansen, 2015). I vår studie av levekår blant skeive med innvandrerbakgrunn inngikk også en spørreundersøkelse (N = 251). Denne viste at 25 prosent av respondentene noen gang var blitt utsatt for en eller flere former for trusler og vold. Vold eller trusler var omtrent like vanlig fra nære personer (inkludert partner, venner, familiemedlemmer og andre nærstående personer) som fra ukjente. Omtrent halvparten mente at volds- eller trusselepisodene hadde noe med kjønn eller seksuell orientering å gjøre, mens færre mente at innvandrerbakgrunn var årsaken. I tillegg oppga 25 prosent av respondentene at de hadde blitt utsatt for voldtekt, og 45 prosent hadde opplevd å bli presset til seksuelle handlinger (Eggebø, Stubberud & Karlstrøm, 2018).

Hatkriminalitet – herunder vold, trusler, skadeverk og ulovlige ytringer – er kriminelle handlinger «som har sin bakgrunn i negative holdninger til faktisk eller oppfattet etnisitet, religion, homofil orientering og/eller nedsatt funksjonsevne» (Politidirektoratet, 2018, s. 3). Blant anmeldte saker som gjaldt hatkriminalitet (totalt 549) i 2017, var flest knyttet til rase

eller etnisitet (373), religion (120) og seksuell orientering (83). Disse tallene gir imidlertid ikke et dekkende bilde av forekomsten av hatkriminalitet, og det finnes i norsk sammenheng lite forskning på hatkriminalitet rettet mot ulike minoritetsgrupper. Et unntak er en ny rapport om hatefulle ytringer mot skeive (Fladmoe & Nadim, 2019). I den internasjonale forskningen er det mest fremtredende bildet at minoritetsgrupper rapporterer om betydelig forekomst av ulike former for hatkriminalitet (for en gjennomgang, se Eggebø & Stubberud, 2016). Hatkriminalitet kan ha større individuelt skadepotensial enn tilsvarende kriminalitet som ikke er hatmotivert, og den kan dessuten ha alvorlige negative konsekvenser også for personer som tilhører gruppen, men som ikke rammes direkte (Perry, 2014).

Metode

Analysene i dette kapitlet er basert på dybdeintervjuer med 41 skeive med innvandrerbakgrunn. Undersøkelsen var en del av et forskningsprosjekt om levekår blant skeive med innvandrerbakgrunn i Norge, som også inkluderte en spørreundersøkelse (N = 251). Studien er basert på selvrekruttering via internett samt via interesseorganisasjoner og personlige nettverk. Vi gjennomførte 28 individuelle intervjuer, fire intervjuer med par og to fokusgruppeintervjuer i perioden desember 2017 til september 2018. De fleste intervjuene var livshistorieintervjuer. I tillegg til et åpent spørsmål om livshistorien stilte vi også oppfølgingsspørsmål om levekårstemaer som utdanning og arbeid, helse, relasjoner og nettverk, åpenhet, diskriminering og vold. For mer utfyllende informasjon om rekruttering, gjennomføring av intervjuene og etiske refleksjoner viser vi til prosjektrapporten (Eggebø, Stubberud & Karlstrøm, 2018, s. 21–27).

Utvalget besto av skeive med innvandrerbakgrunn i alderen 16 til 61 år, hvorav de fleste var i slutten av tjuårene eller begynnelsen av trettiårene. Flertallet av deltakerne levde ikke i et parforhold på intervjudispunktet, og kun et lite mindretall hadde egne barn. 23 av deltakerne identifiserte seg som menn, ti identifiserte seg som kvinner, sju definerte seg innenfor transspekteret og én som interkjønn. Når det gjelder landbakgrunn, hadde åtte informanter bakgrunn fra Øst-Afrika, én fra Vest-Afrika, to

fra Nord-Amerika, én fra Sør-Amerika, én fra Sør-Europa, to fra Øst-Europa, tre fra Sørøst-Asia, én fra det indiske subkontinentet, tre fra Sentral-Asia og 19 fra Midtøsten. Fem informanter var født og/eller oppvokst i Norge med én eller flere utenlandske foreldre, mens de øvrige selv hadde innvandret til Norge i voksen alder. 23 informanter hadde kommet som asylsøkere eller overføringsflyktninger, alene eller sammen med familien. Ni av disse var enslige mindreårige asylsøkere.

Vi har gjort en empirinær og tematisk analyse av datamaterialet (Braun & Clarke, 2006), og formålet var å kartlegge et bredt spekter av ulike temaer som fremkom i datamaterialet, herunder vold og seksuelle overgrep. Vi startet analysearbeidet med et felles arbeidsmøte med «kollektiv kvalitativ analyse» (Eggebo, 2020). Etter arbeidsmøtet fortsatte analysearbeidet som en del av en kollektiv skriveprosess, der vi også la frem foreløpige analyser til en gruppe personer som selv tilhørte målgruppen, og som på ulike måter hadde bistått oss i prosjektarbeidet. I arbeidet med dette kapitlet har vi videreutviklet den tematiske analysen ved å rette søkelyset mot de delene av intervjudataene som omhandler vold og seksuelle overgrep.

Seksuelle overgrep og utvikling av skeive identiteter

Blant deltakerne i intervjuundersøkelsen var det mange som fortalte om erfaringer med å bli utsatt for alvorlig seksuell vold fra enten familie-medlemmer, lærere eller andre i tillitsrelasjoner. Blant informantene som fortalte om seksuelle overgrep, var det flere som mente at overgrepserfaringene hadde formet deres seksuelle orientering, kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk. Både blant informantene selv og andre personer de var i kontakt med, syntes det å sirkulere oppfatninger om at seksuelle overgrep produserer homoseksualitet.

En homofil mann i trettiårene svarte som følger på spørsmål om hvordan han definerte sin kjønnsidentitet og seksuelle orientering:

Så lenge jeg kan huske, har jeg prøvd å finne ut hvorfor jeg er som jeg er. (...) Jeg ble utsatt for gjentakende seksuelle overgrep i mange år. Selv før jeg erkjente

min egen seksuelle identitet som en mann som liker menn. Kanskje er det på grunn av overgrepene at jeg liker menn?

Denne informanten fortalte om en lang og vanskelig prosess rundt det å forstå og akseptere seg selv som homofil. Et stadig tilbakevendende spørsmål var om det var på grunn av overgrepene at han ble tiltrukket av menn. En annen deltaker fortalte at han hadde vokst opp i en kultur med en utbredt forestilling om at homoseksualitet skyldes at man har blitt voldtatt av far. Deltakeren fortalte hvordan denne forklaringsmodellen gjorde at da han kom ut som homofil, ble faren sosialt isolert og stigmatisert. En av informantene fortalte at fastlegen hennes (i Norge) hadde ment at hun var lesbisk fordi hun hadde blitt voldtatt av en mann, og hun hadde hørt det samme fra flere venner.

Det er altså et gjennomgående poeng blant flere av de overgrepsutsatte informantene at de selv eller andre ser på overgrep som årsak til at de bryter med normer for kjønn og seksualitet. I alle historiene var det menn som hadde vært utøvere av overgrepene. For kvinners del fører angivelig voldtekt og overgrep til en motstand mot menn og en orientering i retning av kvinner, mens det for menn angivelig fører til at man tiltrekkes av og orienterer seg mot menn. På bakgrunn av vårt materiale synes denne forklaringsmodellen å eksistere på tvers av ulike geografiske kontekster og kulturelle forståelser av homoseksualitet. Overgrepserfaringer spiller i disse fortellingene en viktig rolle for utviklingen av en skeiv identitet.

Hvordan kan informantenes og omgivelsenes forklaringsmodeller forstås i lys av forskningen på feltet? Ifølge en amerikansk metastudie er det betydelig høyere forekomst av erfaringer med å bli utsatt for seksuelle overgrep og andre former for vold blant seksuelle minoriteter enn blant heteroseksuelle (Friedman et al., 2011). I en studie av vold i barndommen pekes det på at dårlig emosjonelt klima mellom barn og voksne og negative følelser som skyld, skam, angst og lav selvfølelse kan gi økt sårbarhet for overgrep (Myhre, Thoresen & Hjemdal, 2015, s. 108). Blant våre informanter var det flere som beskrev nettopp slike sårbarhetsfaktorer, som dårlige relasjoner til omsorgspersoner, skam og frykt knyttet til egen skeive identitet samt mistro til at omsorgspersoner kunne forstå dem. Selv om forekomsten av overgrep ser ut til å være høyere blant seksuelle minoriteter, må ikke korrelasjon forveksles med årsak, ettersom vi

mangler kunnskap om hvilke mekanismer som gjør at en høyere andel skeive enn streite rapporterer om seksuelle overgrep og vold i barndommen (Friedman et al., 2011, s. 1491).

Voldsutsatthet og åpenhet om seksuell orientering og kjønnsidentitet

Flertallet av deltakerne i studien hadde vokst opp i sosiale kontekster der det å bryte med hetero- og cisnormen ikke aksepteres, og i land eller samfunn der likekjønnsrelasjoner straffefølges eller ikke anerkjennes juridisk. Dette har selvsagt en betydning for i hvor stor grad åpenhet er forbundet med fare for vold. Flere av deltakerne hadde opplevd gjentakende og systematisk vold over tid, og de fortalte om mange voldsepisoder som de koblet direkte til seksuell orientering eller kjønnsidentitet. I disse tilfellene kunne voldsutøverne være familiemedlemmer, lokalsamfunn, institusjoner eller representanter for myndighetene. En av deltakerne berettet at moren hadde fortalte ham om grov homofobisk vold mot en mann som hadde sex med menn. Han oppfattet dette som en advarsel. Den samme deltakeren fortalte også at da han kom ut overfor foreldrene, fikk faren ham fengslet, og dette var den utløsende årsaken til at han besluttet å flykte fra landet. En annen deltaker fortalte at han hadde vært vitne til homofobisk vold mot en feminin mann mens han var i militæret. Han slapp unna selv, men beskrev skam over at han ikke hadde gjort noe for å forsvare mannen, og frykt for at han selv skulle bli utsatt. Flere av deltakerne fortalte også om venner som i likhet med dem selv hadde vært skeive aktivister, og som hadde blitt fengslet eller i noen tilfeller drept av myndighetene.

For mange av informantene er fortellinger om homofobisk vold først og fremst knyttet til hjemlandet, og volden blir beskrevet som noe de har forlatt, enten det er vold fra familiemedlemmer, lokalsamfunnet eller staten. Samtidig fortsetter volden å spille en viktig rolle i livet. Flere hadde opplevd grov vold og trusler under flukten. Enkelte av informantene uttrykte bekymring knyttet til at familie eller andre med samme landbakgrunn skulle få vite at de var skeive, fordi dette kunne sette familiene deres i hjemlandet i fare. De hadde derfor holdt tilbake informasjon om

seksuell orientering i asylintervjuet. Andre uttrykte bekymring for egen sikkerhet blant personer med samme landbakgrunn i Norge, og flere forsøkte derfor å unngå eksilmiljøene, med unntak av andre personer med samme landbakgrunn som også var skeive.

Noen av deltakerne hadde imidlertid vokst opp (helt eller delvis) i Norge, i et samfunn der homotoleranse manifesterer seg i både lovverk og holdninger. Formelle rettigheter og generelt positive holdninger har betydning for muligheten til å leve åpent som skeiv. Det som er verd å merke seg, er at den allmenne toleransen som Norge preges av i dag, ikke er ensbetydende med at det å komme ut overfor sine nærmeste er uproblematisk, verken i minoritets- eller majoritetsbefolkningen (Eggebo, Stubberud & Anderssen, 2019). En av våre informanter, en homofil mann i tjuetårene, fortalte om negative erfaringer med å komme ut overfor familien. Han knyttet dette til forestillinger om skam og ære i kulturen han hadde vokst opp i:

[Da jeg skulle komme ut] var jeg pessimistisk og redd for hva som ville skje. Jeg sa det til mamma og pappa. De tok det dårlig. Pappa gråt. Mamma blånekta. Det var trist. «Her har vi gjort alt for deg!» sa de. Påføring av skyld og skam. «Ingen andre skal få vite om det», sa de. «Du får leve livet uten kjærlighet for vår skyld». Ærestematikk. Etter det har det vært vanskelig å forholde seg til dem for meg (...) Ryktet spredde seg etter at jeg snakka med et av søskenbarna mine. Tante mi ringte og sa hun ville ha meg med på tur til England. Der bor en av slektningene mine, som er voldelig. (...) Det var kaos å komme hjem. Mamma hylte. Jeg prøvde å snakke med henne om mitt perspektiv, men de ser det bare fra sitt eget. (...) Jeg har jobb, kjæreste og leilighet. Men de mener jeg er feil, syk og trenger hjelp. Da jeg fortalte at jeg skulle gifte meg, sa pappa at han skulle drepe meg. (...) Dette er konsekvensen av å være homo og minoritet.

Som det går frem av sitatet, hadde han blitt utsatt for trusler og påført skyld og skam i forbindelse med å komme ut. Han fortalte også om sterk frykt for negativ oppmerksomhet og vold fra personer med samme landbakgrunn, og han valgte derfor å skjule sin seksuelle orientering på offentlige steder. Når det gjaldt farens drapstrussel, virket det som om han var usikker på om han var i reell fare. Han bemerket: «Det er jo noe arabere kan si, da. Men det var noe i alvorligheten i situasjonen. Han var

veldig sint. Og man vet jo at æresdrap foregår.» Informanten, som hadde vokst opp i Norge, inngikk i en sosial kontekst hvor det fantes et tilgjengelig språk for å snakke om æresrelatert vold og kontroll som et sosialt problem. Et viktig poeng her er også at homofobisk hatvold og trusler kan utøves i nære relasjoner.

Oppmerksomheten omkring æresrelatert vold i innvandremiljøer har også bidratt til stereotype forestillinger og forventninger om at slik vold forekommer i alle innvandrerfamilier. En deltaker som hadde vokst opp i Norge og hadde foreldre fra Midtøsten, fortalte at hun stadig ble møtt med en forventning om at hun som skeiv hadde blitt utsatt for æresrelatert vold fra familien.

Så spurte de om brødrene og faren min hadde problemer med at jeg var skeiv. Da jeg sa de ikke har det, så ble jeg ikke trodd. Fordi de er menn fra Midtøsten (...) Jeg har aldri opplevd vold hjemme. Legningen min har aldri blitt problematisert. (...) fra brødrene mine og pappa var det lite reaksjon. Bare positiv.

Denne informanten fortalte om hvordan familien, og særlig faren og brødrene, ble mistenkt for vold og homonegativisme på grunn av landbakgrunn, og hun snakket om denne stadige mistanken som en belastning ved å være skeiv med innvandrerbakgrunn.

En annen kvinnelig deltaker hadde vokst opp delvis i Norge og delvis i foreldrenes hjemland. Hun beskrev hvordan hun som jente i praksis kunne «slippe unna» med å være lesbisk fordi kvinners fellesskap og relasjoner ikke var gjenstand for streng kontroll.

Å være glad i jenter i [landet hun vokste opp] var sånn, «å, så deilig, jeg trenger ikke gjemme meg eller skjule meg eller snike rundt for å treffe gutter, jeg kan bare ha det sånn at 'dette er venninna mi Fatima, se på henne, hun har på seg niqab'» [ler]. Jeg hadde den delen, det var fantastisk.

Hun fortalte at hun i tenårene gled under radaren til både foreldre, lærere og andre, og hun opplevde stor frihet knyttet til kjærestereelasjoner. Samtidig som potensialet for vold var til stede, beskrev hun ingen reell frykt for slik vold. Det å ha jentekjæreste innebar for henne – så lenge kjæresten ble oppfattet som en venninne – at hun kunne passere innenfor samfunnets rammer for hva kvinner kunne gjøre.

Voldsutsatthet i innvandrings- og integreringsinstitusjonene

Personer som kommer som flyktninger til Norge, må forholde seg til særskilte lovverk og institusjoner, som asylsøknadsprosessen, Utlendingsdirektoratet, ulike typer asylmottak, bosettingsprosessen og introduksjonsprogrammet. 23 av deltakerne i denne studien hadde kommet til Norge som flyktninger og hadde relativt kort botid. Både enslige mindreårige og voksne som hadde kommet som asylsøkere, fortalte om de samme typene problemer. De beskrev ulike former for vold – både verbal trakassering, utfrysing og fysisk vold – innenfor rammene av institusjonene, og konsekvensene av volden var både umiddelbare og langvarige. I alle tilfeller var voldsutøverne andre beboere, samtidig som deltakerne også beskrev at ansatte og andre ansvarlige ikke nødvendigvis tok grep for å sørge for sikkerheten på mottaket eller i botilbudet. Både skeive enslige mindreårige asylsøkere og voksne asylsøkere beskrev mottakene som utrygge steder. Når det gjelder personer som bor på mottak eller omsorgssentre, er definisjonen av hva som er en «nær relasjon» tvetydig og mangfoldig. Man har ikke nødvendigvis emosjonell nærhet til dem man bor med og omgås i det daglige, men kan likevel tvinges inn i nære relasjoner av økonomiske og juridiske grunner. Også i disse relasjonene kan det ligge en risiko for vold.

På tross av forsøk på å holde tilbake informasjon om seksuell orientering eller kjønnsidentitet har ikke alle lyktes med dette. Karim, en av deltakerne som var nyankommen flyktning, fortalte om en opplevelse fra tiden han bodde på asylmottak. Han var ikke åpen overfor de andre beboerne, men noen av dem hadde likevel fått nyss om at han var homofil. Han opplevde at enkelte av de andre beboerne på mottaket oppførte seg truende, og han tok problemet opp med de ansatte. Han ba om tryggere boforhold, og han fikk tildelt et eget rom som han disponerte en kort periode før rommet trengtes til annen bruk. Han fortalte at da han kom tilbake til de andre, hadde de, som følge av denne «spesialbehandlingen», fått bekreftet sin mistanke om at han var homofil. Han følte seg truet og ba igjen de ansatte om hjelp til å flytte til et tryggere sted, men forespørselen hans ble ikke innvilget. En kveld kom en annen mannlig beboer inn

på rommet hans. Han truet, slo og voldtok Karim. Mannen avsluttet med å si at han skulle ødelegge ryktet til Karim blant de andre på mottaket dersom han sa noe til noen, og han påpekte at hans eget rykte ikke var i fare fordi han selv var den seksuelt aktive. Av frykt for mannen og miljøet han tilhørte, besluttet Karim at han ikke ville anmelde voldtekten. Både Karim og andre med voldserfaringer fra mottak beskrev lav tillit til både asylsystemet, politiet, helsevesenet og kommunene.

Deltakerne i vår studie fortalte også om frykt for vold. Dette handlet særlig om frykt for homofobisk vold fra innvandremiljø, noe de er særlig sårbare for fordi de tvinges til å tilbringe mesteparten av tiden i disse miljøene på asylmottak, omsorgsmottak og introduksjonsprogrammer. Enkelte deltakere fortalte at de vurderte eller hadde besluttet å slutte på introduksjonsprogrammet på grunn av vold, trakassering og utrygghet, selv om det ville medføre bortfall av introduksjonsstønad og tap av norsk- og samfunnsfagopplæring og arbeidspraksis.³ En av deltakerne fortalte at hen foretrakk å miste alle formelle rettigheter, inkludert økonomisk støtte, fremfor å oppholde seg på et uttrygt sted i hverdagen. Dette illustrerer det umulige dilemmaet en del skeive flyktninger står i, nemlig at potensielle fremtidige rettigheter og muligheter for et trygt liv oppleves som et nødvendig offer i bytte mot umiddelbar trygghet. Deltakerne beskrev også manglende tiltro til asylsystemet. De fortalte om frykt forårsaket av det som fremsto som vilkårlige avslag eller tilbakekall og utsendelser preget av overdreven maktbruk, kombinert med en offentlig politisk retorikk rundt innvandring som ga dem klar beskjed om at de ikke var ønsket i Norge. Statens makt over informantenes liv og muligheter, og det som av flere ble beskrevet som systemisk motstand og mangel på velvilje, fremsto som en stor belastning og en trussel mot deres mulighet til trygghet og frihet fra vold (Stubberud, Akin & Svendsen, 2019).

3 Både inntekt og bestått prøve i norsk og samfunnskunnskap er en forutsetning for å kunne søke om permanent opphold i Norge.

Rasisme og vold

Flere av deltakerne fortalte om rasistisk motivert vold eller frykt for slik vold. Mens den homofobiske volden i hjemlandet og i diasporamiljøene gjerne var mest fremtredende i fortellingene til de deltakerne som hadde bodd i Norge i kort tid, var rasistisk vold og diskriminering mer fremtredende i livshistoriene til de som hadde vokst opp i Norge. En deltaker fortalte at rasistisk motivert hatkriminalitet rettet mot familien var en av hennes første barndomsminner. Disse tidlige barndomsminnene satte hun i sammenheng med en lang rekke erfaringer med mer eller mindre alvorlige former for diskriminering, mobbing og trakassering på grunn av religion, hudfarge, etnisitet og landbakgrunn. En annen deltaker – en ung transkvinne – fortalte også om erfaringer med mobbing:

Jeg har blitt mobba i mange, mange år på grunn av at jeg verken er helt mann eller kvinne. Jeg har glemt mye av det som har skjedd og fokuserer på det nye livet. Men jeg er blitt skada av mobbingen på ungdomsskolen. Jeg ble kalt jævla homo, jævla pakkis og så videre. Fordi jeg var veldig feminin, pluss at jeg var utlending, liksom.

I sitatet over beskrives systematisk mobbing som handler om både kjønn-identitet, seksuell orientering og landbakgrunn. Flere av deltakerne, og da særlig kvinnene (både ciskvinner og transkvinner), fortalte om seksuell trakassering kombinert med rasifisert⁴ trakassering, som gjerne tok form som hyperseksualisering. I disse tilfellene blir seksualitet, hudfarge og rasifiserte stereotypier vevd sammen. Som en av informantene bemerket: «Du møter en holdning der det er vanskelig å skille det ene fra det andre. Da er det vanskelig å vite hvilken del av identiteten som er katalysator i dag.» Mange negative hendelser og det å gå rundt i en tilstand av kontinuerlig mobilisering bidrar til minoritetsstress. Minoritetsstress er tilleggslastningen som enkeltpersoner fra stigmatiserte sosiale kategorier utsettes for på grunn av sin minoritetsposisjon (Bjørkman, 2012, s. 10).

4 Rasifisering er et begrep som viser til prosessen med å innskripe forestillinger om «rase», etnisitet eller kultur på menneskers identiteter og sosiale relasjoner og på denne måten skape ulikestilte symbolske og materielle livsvilkår og maktrelasjoner (Groglopo, 2015, s. 199–201).

En av deltakerne fortalte at hun i tjuårene hadde blitt utsatt for voldtekt på et nachspiel. Hun hadde vært nølende til å anmelde voldtekten, og hun hadde unngått å snakke om hendelsen. En av grunnene var at voldtektsmannen hadde samme opprinnelsesland som henne selv, og hun ønsket ikke å «mate rasismen» og forestillingen om at menn fra bestemte land er voldelige og farlige. Som hun selv påpekte, var rasisme og stereotypier knyttet til landbakgrunn noe som rammet også henne i dagliglivet. En annen grunn til at hun ikke ville snakke om det – og til at hun i utgangspunktet ikke ville be om hjelp – var at hun som innvandrerkvinnene kjente på en forventning om takknemlighet. Det å be om hjelp ville innebære å ta plass og stille krav, og hun mente dette var vanskelig for både henne og andre med samme landbakgrunn. Dette eksemplet viser hvordan stereotypier og stigma kan være til hinder for å tematisere, anmelde og søke hjelp i forbindelse med vold.

Flere deltakere fortalte om negative opplevelser i møte med skeive miljøer som utesteder, datingplattformer og organisasjoner i Norge. Sara, en skeiv kvinne i trettiårene, fortalte at hun for en del år tilbake hadde blitt banket opp av en annen kvinne på et lesbisk utested. Kvinnen som utøvde volden, hadde kalt Sara heterofil og «jævla neger». Volden var altså knyttet til både rasisme og en mistro til at hun var skeiv. Slik mistro var det flere deltakere som fortalte om. De ble møtt med antakelser om at for eksempel personer fra Midtøsten umulig kunne være skeive fordi homoseksualitet er kriminalisert i de fleste land i regionen. Sara valgte ikke å anmelde voldshendelsen, på tross av at episoden skjedde på et offentlig sted med flere vitner til stede. En deltaker påpekte at «terskelen for å melde på grunn av legning er lavere enn for etnisk diskriminering». Dette indikerer at tiltroen til å få hjelp når man utsettes for vold på grunnlag av seksuell orientering, er større enn når man utsettes på grunn av etnisitet, hudfarge, religion eller landbakgrunn. Samtidig er det ofte ikke mulig å vite om volden rammer med utgangspunkt i det ene eller det andre grunnlaget.

Diskusjon

I dette kapitlet har vi analysert voldserfaringer blant skeive med innvandrerbakgrunn. Den potensielle utsattheten for vold, basert på

henholdsvis seksuell orientering og kjønnsidentitet på den ene siden og innvandrerbakgrunn på den andre siden, er en fellesnevner. Samtidig er det store forskjeller på i hvor stor grad, på hvilke arenaer og av hvem skeive med innvandrerbakgrunn utsettes for vold. Denne variasjonen henger sammen med familie- og bosituasjon, økonomi, tilgang til sosiale nettverk og kjennskap til hjelpeapparat og andre offentlige systemer. Flyktninger med kort botid er i en særlig utsatt situasjon. For det første er det mange som har opplevd alvorlig vold i hjemlandet, fra familie-medlemmer så vel som fra ansatte i offentlige institusjoner. Mange har også blitt utsatt for vold under flukten. Ved ankomst til Norge avhengiggjøres de av det norske innvandrings- og integreringsregimet, og innenfor rammene av disse institusjonene er de sårbare for homofobisk vold. Avslag på asylsøknad og deportasjon er også kilder til frykt for alvorlig vold og maktbruk. Dessuten opplever denne gruppen skeive med innvandrerbakgrunn økonomisk marginalisering, diskriminering på bolig- og arbeidsmarkedet og sosial ekskludering, både fra skeive nettverk og i miljøer med samme landbakgrunn.

De som hadde vokst opp i eller bodd lenge i Norge, var stort sett i en langt mer privilegert situasjon. Disse deltakerne var i arbeid, hadde statsborgerskap, en stabil bosituasjon og større tilgang til støttende nettverk. De hadde også bedre tilgang til skeive (minoritets)fellesskap som bidro med gjensidig bekreftelse, tilgang til beskyttelse og emosjonell støtte, kunnskap om rettigheter, lover og regler og til språk og politisk arbeid som hjalp dem å skape tilhørighet i samfunnet. De fortalte gjennomgående om færre alvorlige voldserfaringer, og dessuten om mindre homofobisk trakassering og vold enn de med flyktningbakgrunn opplevde. Men enkelte fortalte om vold og frykt for vold, både fra familiemedlemmer og andre, i forbindelse med å komme ut. Sosiale, materielle og strukturelle forhold påvirker både utsattheten for vold, forståelsen av vold og betingelsene for å håndtere volden.

Et sentralt poeng i våre analyser er at vold i nære relasjoner ikke kan forstås uavhengig av vold i andre relasjoner. Dessuten må også ulike former for vold, for eksempel seksuell, fysisk og verbal vold, ses i sammenheng. Alle disse formene for vold kan ta form av homofobisk, transfobisk og rasistisk motivert hatvold. Hatvold og annen hatkriminalitet har fått

noe mer oppmerksomhet innenfor offentligheten og politikken de siste årene. Riksadvokaten har instruert politiet om å prioritere hatkriminalitet, og politiet har opprettet en egen enhet som arbeider med tematikken. Men både innenfor forskning, politiske satsinger og hjelpetilbud er det en tendens til at volden deles opp og håndteres separat, dels etter hvem som er utøver, og dels etter voldens form. Slike inndelinger kan være både analytisk og politisk hensiktsmessige. Men for skeive med innvandrerbakgrunn gir det lite mening å avgrense vold i nære relasjoner fra andre former for vold. Eksempelvis er ikke homofobisk hatvold begrenset til offentlige steder eller internett, den kan også skje i nære relasjoner. Dessuten er det et spørsmål hva «nære relasjoner» betyr for de av oss som bor på asylmottak eller er bosatt i bofellesskap sammen med andre flyktninger. Når vi søker å forstå hvordan vold oppleves, hvilke konsekvenser den får i livene til de av oss som utsettes, og hvordan ulike former for makt og marginalisering samvirker, er det nødvendig å se ulike former for vold, vold i ulike relasjoner og på ulike arenaer i sammenheng.

Når det gjelder skeive med innvandrerbakgrunn og voldsutsatthet, er det flere ulike sammenvevinger å ta hensyn til. For det første veves seksualitet, kjønnsidentitet, hudfarge, etnisitet, landbakgrunn og religion sammen og bidrar til utsatthet. Volden må for det andre ses i sammenheng med utsatthet for trakassering, mobbing, diskriminering og mikroagresjoner som minoritetsgrupper utsettes for. Dette er relaterte – og i noen tilfeller også overlappende – fenomener (Eggebo & Stubberud, 2016). Også mindre alvorlige krenkelser kan ha stor innvirkning når de skjer gjentakende ganger over tid (Joof, 2018). Gjentakende negative hendelser kan skape minoritetsstress, det vil si en kontinuerlig tilstand av mobilisering og risikovurdering. Videre er det ikke gitt at det er et veldig tydelig skille mellom egne erfaringer av diskriminering, mobbing og vold, og handlinger som er rettet mot andre. Egne erfaringer kombinert med kjennskap til vold og diskriminering rettet mot andre i gruppen man tilhører, kan bidra til å skape frykt for potensielle krenkelser (Perry, 2014). I likhet med Donovan og Hester (2014) vil vi derfor argumentere for viktigheten av et interseksjonelt perspektiv på vold. Vold – både erfaringer med og forståelser av den og tilgangen til hjelp og beskyttelse mot den – påvirkes av homofobi, transfobi og rasisme.

Referanser

- Anderssen, N. & Malterud, K. (2013). *Seksuell orientering og levekår*. Bergen: Uni Helse.
- Bjørkman, M. (2012). Lesbisk selvtilit – lesbisk helse. Utfordringer og mestringsstrategier hos lesbiske kvinner (Doktoravhandling). Institutt for global helse og samfunnsmedisin, Universitetet i Bergen.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
- Bredal, A. (2014). Ordinary v. other violence? Conceptualising honour-based violence in Scandinavian public policies. I A. K Gill, C. Strange & K. Roberts (Red.), *'Honour' killing and violence: Theory, policy and practice*. London: Palgrave Macmillan.
- Bredal, A., Eggebø, H. & Eriksen, A. M. A. (2020). Mangfoldsperspektiver i forskning på vold i nære relasjoner. I A. Bredal, H. Eggebø & A. M. A. Eriksen (Red.), *Vold i nære relasjoner i et mangfoldig Norge*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge.
- Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the intersection of race and sex: A black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics. *The University of Chicago Legal Forum*, 1989, 139–167.
- Donovan, C. & Hester, M. (2014). *Domestic violence and sexuality. What's love got to do with it?* Bristol: Policy Press.
- Egge-Hoveid, K. (2017). Utsatthet for lovbrudd. I S. Vrålstad & K. S. Wiggen (Red.), *Levekår blant innvandrere i Norge 2016* (Rapport 2017/13). Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Eggebø, H. & Stubberud, E. (2016). *Hatefulle ytringer. Delrapport 2: Forskning på hat og diskriminering*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Eggebø, H., Stubberud, E. & Karlstrøm, H. (2018). *Levekår blant skeive med innvandrerbakgrunn i Norge* (NF-rapport nr. 9/2018). Bodø: Nordlandsforskning.
- Eggebø, H., Stubberud, E. & Anderssen, N. (2019). *Skeive livsløp. En kvalitativ studie av levekår og sammensatte identiteter blant lhbtis-personer i Norge* (NF rapport nr. 6/2019). Bodø: Nordlandsforskning.
- Eggebø, H. (2020). Kollektiv kvalitativ analyse. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 4, 106–122.
- Elgvin, O., Bue, K. & Grønningsæter, A. B. (2014). *Åpne rom, lukkede rom: LHBT i etniske minoritetsgrupper 2014* (Fafo-rapport 2014:49, rev. utg.). Oslo: Fafo.
- Eriksen, A. M. A. (2020). Omfang av vold og seksuelle overgrep blant samer og ikke-samer. I A. Bredal, H. Eggebø & A. M. A. Eriksen (Red.), *Vold i nære relasjoner i et mangfoldig Norge*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Fjær, E. G., Gundersen, T. & Mossige, S. (2013). *Lesbiske, homofile, bifile og transpersoners utsatthet for vold i nære relasjoner. En kunnskapsoversikt* (Rapport

- nr. 5/13). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA).
- Fladmoe, A. & Nadim, M. (2019). *Erfaringer med hatytringer og hets blant LHBT-personer, andre minoritetsgrupper og den øvrige befolkningen* (Rapport 2019:4). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Friedman, M. S., Marshal, M. P., Guadamuz, T. E., Wei, C., Wong, C. F., Saewyc, E. & Stall, R. (2011). A meta-analysis of disparities in childhood sexual abuse, parental physical abuse, and peer victimization among sexual minority and sexual nonminority individuals. *American Journal of Public Health*, 101(8), 1481–1494.
- Følner, B., Dehlholm, M. & Christiansen, J. M. (2015). *Nydanske LGBT-personers levevilkår*. København: Als Research.
- Groglopo, A. (2015). *Antirasistisk Ordbok*. Malmö: Antirasistiska Akademien.
- Hegna, K., Kristiansen, H. W. & Moseng, B. U. (1999). Levekår og livskvalitet blant lesbiske kvinner og homofile menn (Rapport 1/1999). Oslo: NOVA.
- Joof, C. L. (2018). *Eg snakkar om det heile tida*. Oslo: Samlaget.
- Myhre, M., Thoresen, S. & Hjemdal, O. K. (2015). *Vold og voldtekt i oppveksten. En nasjonal intervjuundersøkelse av 16- og 17-åringene* (Rapport 1/2015). Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Olsvik, V. M. (2010). *Overgrep mot kvinner med nedsatt funksjonsevne. En kunnskapsoversikt*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Perry, B. (2014). Exploring the community impacts of hate crime. I A. C. N. Hall, P. Giannasi & J. Grieve (Red.), *The Routledge international handbook on hate crime*. London: Routledge.
- Politidirektoratet. (2018, 24. mai). *Hatkriminalitet. Anmeldelser 2017*. Oslo: Politifag/Seksjon for straffesak.
- Van der Ros, J. (2013). *Alskens folk: Levekår, livssituasjon og livskvalitet for personer med kjønnsidentitetstematikk*. Hamar: Likestillingscenteret.
- Stefansen, K., Hegna, K., Valset, K., von Soest, T. & Mossige, S. (2009). Vold mot «homofil» ungdom: forekomst og tolkninger. *Sosiologi i dag*, 39(2), 43–71.
- Stubberud, E., Akin, D. & Svendsen, S. H. B. (2019). A wager for life: Queer children seeking asylum in Norway. *Nordic Journal of Migration Research*, 9(4), 445–460.
- Svendsen, S., Stubberud, E. & Djupedal, E. (2018). Skeive ungdommers identitetsarbeid: SKAM etter homotoleransen. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 42, 162–183.
- Thorbjørnsrud, T., Staalesen, P. D., Rokkan, T. & Hammerlin, Y. (2014). *Undersøkelse av vold og uønskede hendelser i asylmottak* (Rapport 2014–08). Oslo: Proba samfunnsanalyse.
- Thoresen, S. & Hjemdal, O. K. (2014). *Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv* (Rapport nr. 1/2014). Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.

